
POLONICA TONETA PRETNARJA

Članek predstavlja portret slovenskega slavista in polonista Toneta Pretnarja. Avtorica se posveča predvsem njegovemu prispevku na področju polonistike. Pretnar je predaval na Univerzi v Ljubljani, Gradcu, Varšavi, Krakovu in Katovicah. Njegovo delo obsega znanstvene študije, literarno in kulturno publicistiko, številne prevode ter izvorno poezijo. Njegove znanstvene razprave so povezane zlasti s primerjalno slovansko verzologijo in metriko v prevodih, raziskoval pa je še slovensko-poljske literarne odnose in njihovo zgodovino. Poleg tega je bil najpomembnejši slovenski prevajalec poljske literature svoje generacije. Prevedel je več kot 100 poljskih pesnikov in skoraj 12200 verzov. Skupaj z Boženo Ostromęcko-Frączak je pripravil tudi prvi slovensko-poljski slovar na svetu (Ljubljana 1996), kot izraz priznanja pa je bilo njegovo ime uvrščeno v *Leksikon raziskovalcev poljske književnosti* (ur. J. Starnawski, zv. IV, Lodž 2001).

Ključne besede: Tone Pretnar, primerjalna slovanska verzologija, slovensko-poljski literarni odnosi, prevodoslovne razprave, *Slovensko-poljski slovar*

Tone Pretnar (1945–1992), slovenski slavist, raziskovalec in prevajalec iz slovanskih književnosti, predvsem iz poljske, pesnik, docent na ljubljanski univerzi, si je gotovo zaslužil priznanje hvaležnosti in trajen spomin Poljakov, predvsem pa si njegove raziskave s področja poljskega jezika in književnosti zaslužijo vsestransko oceno. Taka ocena je toliko bolj potrebna, ker je Tone Pretnar v Sloveniji znan predvsem kot slovenist, njegova polonistična dela so manj znana, kar je mdr. tudi posledica tega, da je znaten del njegovih spisov izšel zunaj Slovenije. Na poljski strani je izraz najvišjega priznanja njegovih zaslug kot raziskovalca to, da je njegovo ime uvrščeno v *Leksikon raziskovalcev poljske književnosti*.¹

---

¹ *Słownik badaczy literatury polskiej*, zv. IV, ur. J. Starnawski, Lodž 2001, str. 302–306.

Tone Pretnar se je rodil 9. avgusta 1945 v Ljubljani. Vse življenje je ostal povezan z rojstnim mestecem Tržičem, ležečim v podnožju Alp. Osnovno šolo je končal v rodnem Tržiču, šolanje je nadaljeval v bližnji gimnaziji v Kranju. Leta 1964 je maturiral in se vpisal na študij slavistike (slovenščina in ruščina) na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Po končanem študiju je leta 1971 odslužil vojaški rok, nato se je vpisal na podiplomski študij in leta 1980 dosegel magistrski naziv, leta 1988 pa je v Inštitutu za literarne raziskave Poljske akademije znanosti zagovarjal doktorsko disertacijo *Mickiewicz in Prešeren. Iz raziskav poljskega in slovenskega romantičnega verza* (mentorica Lucylla Pszczołowska, recenzentki Maria Renata Mayenowa in Breda Pogorelec).

Tone Pretnar je več kot dvajset let ohranjal tesne vezi s Poljsko in poljsko književnostjo. Med študijem slavistike je obiskoval lektorat poljskega jezika, ki sta ga vodila priznana polonistka in prevajalka Rozka Štefan, avtorica univerzitetnega priročnika *Poljska književnost* (Ljubljana 1960), in takratni poljski lektor, pozneje profesor Varšavske univerze Władysław Kupiszewski. Prvi Pretnarjevi prevodi iz poljske književnosti izvirajo iz njegovih študijskih let, odtlej sta bila življenje in delo povezana s Poljsko. Leta 1971 je odšel na Poljsko kot štipendist Unesca, nato je bil lektor slovenskega jezika v Inštitutu za slovansko filologijo Varšavske (1972/1973) in Jagelonske univerze (1975–1983), vmes pa je deloval tudi v Gradcu (1974/1975). Svoje pedagoške obveznosti je združeval z raziskovalnim delom in s prevajanjem. Bil je član verzološke komisije Poljske akademije znanosti, sodeloval je tudi z Vojvodinsko akademijo znanosti in umetnosti v Novem Sadu. Šlezijška univerza v Katovicah je bila tretje akademsko okolje, v katerem je Pretnar želel uvajati poljske študente v skrivnosti slovenskega jezika. Toda ni mu bilo dano. V Katovice je prišel oktobra 1992 in po šestih tednih nenadoma umrl na poti iz službe.

Tone Pretnar je glede na širok razpon zanimanj zapustil presenetljive dosežke – znanstvene študije, literarno in kulturno publicistiko, prevode in izvorno poezijo, ki jo je poimenoval grafomanije. Težko je presoditi, ali je bil Pretnar v večji meri znanstvenik ali umetnik – dokazoval in dopolnjeval se je v obojni vlogi. Njegova znanstvena dela so povezana predvsem z verzologijo. V vsakem od prvih petih zvezkov tematske publikacije *Slovanska primerjalna metrika* je poglavje o slovenskem ali poljskem verzu izpod njegovega peresa. Po njegovi smrti je izšla doktorska razprava *Prešeren in Mickiewicz. O slovenskem in poljskem romantičnem verzu* (Ljubljana 1998). Njegove številne podrobne študije in analize so izhajale v publikacijah takšnega ranga, kot so *Slavistična revija*, *Jezik in slovstvo*, *Obdobja*, *Jezik v znanosti*, *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (v Sloveniji), *Pamiętnik Literacki*, *Rocznik Slawistyczny*, *Slawistyczne Studia Językoznawcze*, *Prace Historycznoliterackie Uniwersytetu Jagiellońskiego* (na Poljskem), *Slavia* (na Češkem), *Linguistic and Literary Studies in Eastern Europe* (na Nizozemskem) in drugih.

Pretnarjeve verzološke razprave so se navdihovale ob delih Romana Jakobsona in Morrisa Halleja, med poljskimi znanstveniki pa so imela tako vlogo dela Lucyille

Pszczołowska, Marie Dłuske in Zdzisławe Kopczyńske. Temeljito poznavanje slovenske in poljske književnosti pa je Pretnarju omogočalo primerjalne raziskave. Prvo tako delo je bila študija o metriki v prevodih (*Metrika prevoda. O slovenskem, ruskem in poljskem prevodu Schillerjeve balade Graf von Habsburg*).² K prevajalskim vprašanjem se je pogosto vračal, primerjal je različne prevode, npr. poljske in slovenske (*Samo v prid, pesništvo, je tebi groza: o anapestnem dvanajstercu v izvirniku ter poljskem prevodu Mandelštamovega Leningrada*),³ slovenske in hrvaške (*O verzni in kitični obliki Menartovega slovenskega in Rabadanovega hrvaškega prevoda Villonovega pesniškega dela*).⁴ Obravnaval je tudi slovenske prevode *Ode na mladost (Mladost, podaj mi krila!)*,⁵ pisal je o Mickiewiczovem verzu (*O tendencjach tonicznych wiersza ballad i romansów Adama Mickiewicza, Zeszyty Naukowe UJ 550*);⁶ *Stanislavovska in mickiewiczowska kitica v slovenskih prevodih*, Sovretov zbornik, Ljubljana 1986). Primerjal je verz Mirona Białoszewskega in Vena Tauferja (*Białoszewskiego i Taufera horyzonty języka i granice tekstu*),⁷ pisal je o delovanju Jana Nepomucena Kamińskiego, Jana Andrzeja Morsztyna, Emila Korytka, o prevodih poljske poezije Frana Miklošiča in Stanka Vraza, o Martinu Kuraltu, prevajalcu Bogusławskiego. O njegovih razčlembah slovenske in slovanske metrike, objavljenih v seriji *Slovanska primerjalna metrika*, piše Lucylla Pszczołowska v članku *Tone Pretnar kot verzolog* (Pszczołowska 1993). Ukvarjal se je s srbskim verzom (Jovan Jovanović Zmaj) in s poezijo bosanskih muslimanov.

Drugo območje Pretnarjevih znanstvenih zanimanj so bili poljsko-slovenski stiki. Pisal je o slovenski recepciji del Marie Dąbrowske in Jana Kasprowicza, o poljskih prevodih v slovenščino in slovenskih v poljščino. V slovenskih revijah so se pojavljale recenzije številnih poljskih knjig (mdr. ocena monografije Marie Dłuske *Studia z historii i teorii wersyfikacji* (SR, 1980, št. 1), Terese Dobrzyńskiej in Zdzisławe Kopczyńskiej *Tonizm* (JiS, 1979/80, št. 4/5), Aleksandre Okopień-Sławińskiej *Semantyka wypowiedzi poetyckiej* (SR, 1986, št. 4)). V časopisju je objavljajl članke o najpomembnejših kulturnih in literarnih dogodkih na Poljskem, obletnicah in premierah, poročal je o podelitvi Nobelove nagrade Czesławu Miłoszu (Sodobnost, 1981, št. 3), o smrti Jerzyja Andrzejewskega, stoti obletnici smrti Cypriana K. Norwida itd. Obravnaval je tudi številne ožje teme in vprašanja (npr. komično v rimi, slovenski sonet, literarnozgodovinska obdobja, pesniški jezik slovenskih in poljskih avtorjev).

V manjši meri se je Pretnar ukvarjal z jezikovnimi vprašanji, čeprav v njegovem znanstvenem delu najdemo tudi take publikacije, npr. o določnem in nedoločnem členu v govoru Tržiča z okolico (*Slawistyczne Studia Językoznawcze*, 1987). Skupaj z Emilom Tokarzem je napisal učbenik slovenščine (*Slovenščina za Poljake*,

² *Slavistična revija*, 1978, 26, št. 1, 3–18.

³ *Slava*, 1987/88, 2, št. 1, 100–108.

⁴ *Obdobja*, 1989, 10, 181–188.

⁵ *Pamiętnik Literacki*, 1981, 72, št. 4, 205–216.

⁶ *Prace historyczno-literackie*, 1980, zv. 39, 23–35.

⁷ *Slava*, 1990/91 5, št. 2, 130–137.

Katovice, 1980), z Boženo Ostromęcko-Frączak pa sta sestavila *Slovensko-poljski slovar* (Ljubljana, 1996).

Tone Pretnar je svoja teoretska dela s področja prevodoslovja opiral tudi na svoje bogate izkušnje iz prevajalske prakse. Gotovo je bil v svojem času eden najpomembnejših slovenskih prevajalcev iz poljske književnosti. Prevajal je iz več jezikov, največ iz poljskega. Slovensko prevodno književnost je obogatil z deli poljskih pesnikov od renesanse do sodobnosti. V knjižni obliki je izšlo sedem pesniških zbirk, pri katerih je bil prevajalec ali soprevajalec. Najprej je prevedel Cypriana K. Norwida (*Lirika*, Ljubljana, 1985), dve leti pozneje pa z nekaj sodelavci izbor iz poezije Czesława Miłosza (*Somrak in svit*, Ljubljana, 1987). V samozaložbi je izdal miniaturni zbirki prevodov Jana Andrzeja Morsztyna (Tržič, 1990) in Jana Kasprowicza (*Sonetni in štirivrstičnice. Ob 130. obletnici pesnikovega rojstva*, Tržič, 1990). Tretji obsežnejši izbor so pesmi Zbigniewa Herberta (*Beli raj vseh možnosti*, Ljubljana, 1992, skupaj z Nikom Ježem), od 107 pesmi jih je Pretnar prevedel 78. Naslednja publikacija, pri kateri je sodeloval z znatnim deležem prevodov, je bila antologija poljske poezije, nastale med 2. svetovno vojno (*Alarm. Poljska poezija 1939–1945*, ur. Niko Jež, Ljubljana, 1999; skupaj z Rozko Štefan). Po nenadni smrti Toneta Pretnarja so kolegi in študenti zbrali njegove prevode, razpršene po različnih časopisih in revijah ter jih v uredništvu Nika Ježa izdali v antologiji *Veter davnih vrtnic. Antologija pesniških prevodov 1964–1993* (Ljubljana, 1993). Najobsežnejši del antologije obsega prevode iz poljske književnosti (ok. 300 pesmi) in predstavlja zgodovinski pregled poljske poezije, ki se začneja z Mikołajem Rejem in konča z Marcinom Świetlickim. Naslov zadnje zbirke Pretnarjevih prevodov je vzet iz besedila Rafała Wojaczka – *Tiho ti govorim: prevajalski dnevnik* (Celovec, 1993, ur. Zvonka Pretnar). Zbirka obsega Pretnarjeve zadnje prevode iz poljske književnosti, nastale med 2. oktobrom in 13. novembrom 1992 v Katovicah. Rozka Štefan v razpravi *Tone Pretnar kot prevajalec poljske poezije* (1993) navaja, da je Pretnar poslovenil več kot 100 poljskih pesnikov in skoraj 12200 verzov. V zadnjih dveh antologijah najdemo vse najpomembnejše poljske pesnike. Poleg poezije je Pretnar obogatil slovensko prevodno književnost tudi z esejistično (Józef Tischner, *Etika Solidarnosti*; Stefan Bratkowski, *Najdaljša vojna Slovencev*) in leposlovno prozo. Sodeloval je pri izboru kratke proze *Varujte me, mile zarje. Iz sodobne poljske proze* (Ljubljana, 1983; skupaj z ur. Katarino Šalamun-Biedrzycko in Nikom Ježem) in pri akademijski izdaji Čopove korespondence (*Čopovi galicijski dopisniki*, ur. R. Štefan, N. Jež, Ljubljana, 1989), kjer je prispeval prevode poljskih dopisnikov. Za prevod romana Tadeusza Konwickega *Kronika ljubezenskih pripetljajev* (Ljubljana, 1990) je prejel Sovretovo nagrado. Vsесkozi pa je prevajal tudi znanstvena dela s področja literarne vede (npr. Marie Bobrownicke, Zdzisława Darasza, Božene Tokarz, Urszule Kowalske, Juliana Kornhauserja), jezikoslovja (Antonine Grybosiove, Barbare Oczkove, Danute Buttlerowe, Božene Ostromęcke). Prevedel je razpravo Zdzisława Darasza *Od moderne k ekspresionizmu. O spremembah v slovenski književni zavesti* (Ljubljana, 1985). Treba je omeniti tudi njegove prevode Jana Skacla (*Lirika*, Ljubljana, 1990; skupaj z Albino Lipovec), prozo Ivana Cankarja v poljščino (*Widok z pudelka i inne opowiadania*, Krakov, 1981; skupaj z Mario

Dąbrowsko-Partyko i Barbaro Siewiersko) ter sodelovanje pri izdaji antologije *Interpretacja literacka na terenie zachodniej i południowej Słowiańszczyzny* (zv. 1–2, Krakov, 1981). Pretnar je svoje prevode opremiljal z obširnimi spremnimi besedami, v katerih je prikazal osebnost in ustvarjalnost avtorja. Več let je bil član žirije Vilenice, mednarodnega literarnega festivala in nagrade, ki jo Društvo slovenskih pisateljev podeljuje srednjeevropskim avtorjem.

Poezijo je Tone Pretnar ustvarjal bolj za zabavo. Pisal je priložnostne pesmi, s katerimi je obdarjal svoje prijatelje: akrostihe, limerike, pastiše itd. Svoja dela je označeval kot grafomanije, kaže, da ni želel biti le eden izmed mnogih slovenskih pesnikov. Razpršena besedila je zbral in izdal Miran Hladnik (1982, 1983). Tretji zvezek je izšel že po avtorjevi smrti (*Stkal sem ga iz štirih norih rim*, Ljubljana, 1993). Rodnemu mestu Tržiču je posvetil cikel 1100 oktav, ki so izšle v prestižno opremljenem albumu, izdanem ob 500-letnici mesta (*V sotočju Bistrice in Mošenika*, Tržič, 1992).

Za življenjsko delo je poleg omenjene Sovretove nagrade (1991) prejel regionalno Prešernovo nagrado Gorenjske (1984), odlikovanje mesta Tržiča (1991) in večkrat nagrado Vojteha Kurnika. Ponosen je bil tudi na odlikovanje *Zasluzen za poljsko kulturo*, ki mu ga je leta 1987 podelil minister za kulturo Ljudske republike Poljske.

Poleg temeljnega znanstvenega dela s področja verzologije se je Tone Pretnar verjetno najtrajneje vpisal v zgodovino slovenske polonistike s svojim zadnjim delom, ki je izšlo že po njegovi smrti, *Slovensko-poljskim slovarjem* (Ljubljana, 1996), ki ga je napisal skupaj z B. Ostromęccko-Frączzak in dopolnjuje temeljno gradivo slovenske polonistične leksikografije. Tonetu Pretnarju je bil odmerjen zelo kratek čas za samouresničitev. A svojih 47 let je preživel v nenehnem gibanju med domovino in Poljsko, neprestano snujoč in ustvarjajoč.

Prevedel Niko Jež

Literatura

- Darasz, Zdzisław, 1992: Tone Pretnar (1945–1992). *Pamiętnik Słowiański* 42/166–169.
- Logar-Pleško, Alenka, 1993: Bibliografija Toneta Pretnarja. *Slavistična revija* 41/2. 277–295.
- Nartnik, Vlado, 1993: Navezovanje rim v Tržiških oktavah Toneta Pretnarja. *Jezik in slovstvo* 39/4. 161–164.
- Ostromęccka-Frączzak, Bożena, 1993: Kronika ljubezenskih pripetljajev Tadeusza Konwickega v slovenskem prevodu Toneta Pretnarja. *Jezik in slovstvo* 39/4. 145–153.
- Ostromęccka-Frączzak, Bożena, 2001: Pretnar Anton Janez. Starnawski, Jerzy (ur.): *Słownik badaczy literatury polskiej*. 4. zv. Lodź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe. 302–306.
- Pszczółowska, Lucylla, 1993: Tone Pretnar kot verzolog. *Jezik in slovstvo* 39/4. 137–139.
- Pszczółowska, Lucylla, 1993: Tone Pretnar (9 sierpnia 1946–16 listopada 1992). *Pamiętnik Literacki* 84/4. 248–249.

Slava: 1992/93, št. 2. (V tematski številki so objavljeni spomini Pretnarjevih prijateljev, nekrologi, pogrebni nagovori, ponatisi iz različnih časopisov.)

Štefan, Rozka, 1993: Tone Pretnar kot prevajalec poljske poezije. *Jezik in slovstvo* 39/4. 125–136.

Tokarz, Božena, 1991: Czesław Miłosz w przekładzie Tone Pretnara. *Przekład artystyczny*, 2. zv.: *Zagadnienia serii translatorskich*.

Tokarz, Božena, 1993: Življenje med znanostjo in literaturo. *Slavistična revija* 41/2. 253–256.